

УДК 7.01 Теорія та філософія мистецтва
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-1-14>

Валентина ДРОТЕНКО,
orcid.org/0000-0002-6582-652X
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка,
доцент кафедри філософії
Національного університету «Львівська політехніка»
(Дрогобич, Львівська область, Україна) drvaliv@gmail.com

СТИЛІ І СТИЛІСТИЧНІ МОДУСИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ У ВІЗУАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ

Головну ідею дослідження окреслено терміном «постмодернізм», що означає і світовідчуття кризової епохи, і певну добу в історії світового мистецтва, і особливий спосіб організації художньої реальності. У статті йдеться про необхідність виявлення стилів і стилістичних норм постмодернізму у візуальному мистецтві на протизвагу стилістиці модернізму та авангардизму. З метою увиразнення стилістики постмодернізму проаналізовано суттєві характеристики його основних напрямків у візуальному мистецтві. Зазначено, що різноманітність тенденцій і напрямків постмодернізму відображає специфічність художнього процесу, у якому домінують прийоми колажу, імагінаційних образів та імерсії. Визначено, що символами переходу від модернізму до постмодернізму у візуальному мистецтві стали роботи у стилі поп-арт Енді Воргола та Джеймса Розенквіста. Крім того, інсталяція, акціонізм, перформанс, як суттєві способи реалізації концептуальності мистецтва, яскраво відтворені у роботах Джозефа Кошута та Іва Кляйна. Правдоподібність образів і деталізація зображень, імітація межі між мистецтвом і реальністю, конфлікт між емоційним інтелектом та формальною довершеністю, творення краси зі зла, увиразнення індивідуального стилю та задуму регенерації особистості – ознаки, котрі притаманні власне постмодернізму і репрезентовані у творах фотореалізму (гіперреалізму), нового реалізму та неоекспресіонізму. Стилї постмодернізму виникли на основі модернізму, але водночас через власне протиставлення взаємовідношенню «модернізм VS авангардизм», як «заперечення заперечування». Доцільно вважати, що перехідними формами від модернізму до постмодернізму виявляються поп-арт і концептуалізм, а власне постмодерністськими стилями постають фотореалізм (гіперреалізм), новий реалізм та неоекспресіонізм.

Ключові слова: постмодернізм у візуальному мистецтві, поп-арт, концептуальне мистецтво, фотореалізм (гіперреалізм), новий реалізм, неоекспресіонізм.

Valentyna DROTENKO,
orcid.org/0000-0002-6582-652X
Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor at the Department of Philosophy, Sociology
and Political Science named after Prof. Valeriy Skonyi
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
Associate Professor at the Department of Philosophy
Lviv Polytechnic National University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) drvaliv@gmail.com

STYLES AND STYLISTIC MODES OF POSTMODERNISM IN VISUAL ART

The main idea of the study is outlined by the term «postmodernism». It has in mind both the world outlook of the crisis epoch, and a certain era in the history of world art, and a special way of the organization of artistic reality. The article describes the need to show the styles and stylistic norms of postmodernism in visual art as the opposite to the stylistics of modernism and avant-garde. In order to make the stylistics of postmodernism more expressive, the essential characteristics of its main directions in visual art are analyzed. It is noticed that the variety of trends and directions of postmodernism reflects the specificity of the artistic process. The techniques of collage, imaginative forms and immersion predominate in this process. It is determined that Andy Warhol and James Rosenquist's works in the pop-art style became symbols of the transition from modernism to postmodernism in visual art. Besides, installation, actionism and performance are vividly reproduced in Joseph Kosut and Yves Klein's works as they are the essential ways of the realization of art conceptuality. The plausibility of images and the detailing of pictures, the imitation of the boundary between art and reality, the conflict between emotional intelligence and formal perfection, the creation of beauty from evil, the expression of individual style and the idea of regeneration of the personality are the features that are intrinsic in postmodernism

itself and are represented in the works of photorealism (hyperrealism), new realism and neo-expressionism. The styles of postmodernism arose on the basis of modernism, and also through their own opposing to the relationship «modernism VS avant-garde» as «denial of objection». It is rightly to consider that pop-art and conceptualism are transitional forms from modernism to postmodernism, and photorealism (hyperrealism), new realism and neo-expressionism appear as postmodern styles.

Key words: *postmodernism in visual art, pop-art, conceptual art, photorealism (hyperrealism), new realism, neo-expressionism.*

Постановка проблеми. Парадигма Постмодерну – це різноманітність дослідницьких напрямків, які активно вивчають окремі аспекти культури, суспільства та проблему ідентичності. Термін «постмодернізм» вперше зафіксовано в роботі В. Паннвіца «Криза європейської культури» (1917). Художні тенденції постмодернізму чітко проявили себе у 1960–70-х роках, коли відбулося означення позицій модернізму та авангардизму та виявлення стилістичних відмінностей модернізму – авангардизму та постмодернізму.

Вважають, що візуальне мистецтво постмодерну виникає у межах «сучасного мистецтва» у Європі в 1914 році та в Америці у 1962–1968 роках. Завершення періоду постмодерного мистецтва датують кінцем 1980-х років, коли художні практики почали звертатися до впливу глобалізації та нових медіа. Терміном «сучасне мистецтво» позначають мистецтво з 1950-х років у традиціях пізнього модернізму та авангардизму. Деякі митці постмодернізму протиставляють власну творчість «сучасному мистецтву», відкидаючи його естетику. Окремі критики постмодернізму, навпаки, стверджують, що «постмодерне» мистецтво слід класифікувати як «підсектор» сучасного. Між тим постмодернізм відкидає головні сюжетно-тематичні картини модернізму (авангардизму), стирає межі між формами мистецтва і порушує жанрові умовності. У постмодерністському мистецтві всі позиції є нестабільними. Іронія, пародія та гумор, плюралізм і різноманітність стали його визначальними рисами.

Жиль Дельоз і П'єр-Фелікс Гваттарі помітили нові визначення краси в постмодерністському мистецтві. Як зазначає Браян Масумі, на переконання Дельоза й Гваттарі «навмисний абсурдизм постмодернізму означає відрив умов істини від позначення істинного та фальшивого. Продуктивне функціонування умов істини неможливо відрізнити від розповсюдженого абсурду. Абсурд інсценований постмодерністами, як пародія чи іронічний підрип правди. І пародія, й іронія приховано зберігають істину. Зрештою, постмодерністський абсурд полягає в тому, щоб зберегти істину, щоб знову і знову її висміювати, виводячи за дужки її об'єктивну прив'язку» (Massumi, 2002: 15–16) Чи це так?

Актуальність дослідження зумовлена потребою виявити стильові і стилістичні модуси постмодернізму у візуальному мистецтві на противагу стилістиці візуальності «модернізму VS авангардизму».

Аналіз досліджень. На переконання Умберто Еко постмодернізм – це не фіксоване хронологічне явище, а духовний стан, підхід до роботи. Тому будь-яка епоха має власний постмодернізм. У. Еко зазначає, що авангард деформує минуле, руйнує і скасовує образ, сягає абстракції до потворності, до чистого полотна, до дірки в полотні, до спаленого полотна. Але настає межа, коли авангарду (модернізму) далі йти нікуди, оскільки ним вироблена метамова, що описує його власні неймовірні тексти (тобто концептуальне мистецтво). Постмодернізм – це відповідь модернізму: якщо минуле неможливо знищити, бо його знищення веде до німоти, його треба переосмислити – іронічно, без наївності. Іронія, метамовна гра, висловлювання у квадраті. Тому якщо в системі авангардизму для того, хто не розуміє гри, єдиний вихід – відмовитися від гри, то у системі постмодернізму, можна брати участь у грі, навіть не розуміючи її, сприймаючи її цілком серйозно (Еко, 2021).

У «Дослідженні епохальних змін естетичної модерності» Ганса Роберта Яусса йдеться про те, що вся європейська культура постає у вигляді циклічних протистоянь «старого та нового» у притаманному їй своєрідному історичному вигляді, як триваюча *Querelle des Anciens et des Modernes*. Ця нескінченна суперечка в ході свого руху від старого до нового стилю, від однієї художньої доби до іншої, від колишнього авангарду до наступного оживає щоразу заново. Однак теперішній постмодерн, якщо він і справді покликаний позначити якийсь епохальний поріг, вперше в історії естетичного модернізму здатний породити відчуття розриву між старим і новим – і саме у формі «ніколи більше» (Jauss, 1989).

На думку Д. В. Затонського, постмодернізмові притаманна певна циклічність, він виникає у різні періоди розвитку культури внаслідок специфічної еkleктичності традиційного і новаторського, що властиво для зміни будь-якої епохи. Спираючись на концепцію Г. Р. Яусса, Затонський формулює питання: чи не виявиться, що історія мистецтв

складається з безлічі «модернізмів» і «постмодернізмів», які по черзі один одного змінюють? Як своєрідний екстремізм форми, художній модернізм 1910–20-х років виконував нагальні завдання і відчував себе при цьому «провокаційно» новим. «У контексті своєї епохи він справді був новаторською, екстремістською, відчайдушною силою, спробою відстояти Мету і Прогрес. Визначення «Modern-(ismus)» він ні в кого не запозичив, а «вигадав» його для себе сам, виходячи зі щирого переконання у своїй безперечній «первісності». Постмодернізм завжди перебував поза екстремістсько-утопічною традицією. Постмодернізм, як зазначає Яусс, здійснив нове усвідомлення епохи завдяки оберненому назад погляду. На його переконання, коли модерністська і постмодерністська епохи час від часу змінюють одна одну, тоді «назад» у певному сенсі означає і «вперед» (Затонський, 2000: 42).

У пропонованому дослідженні вважаємо за доцільне виходити з тези Д. Затонського, що модернізм буває то «космічним», то «хаотичним». «Постмодерністське світовідчуття і «космічне», й «хаотичне» ніби одночасно. Джеймс Джойс навіть вигадав у зв'язку з цим дивне слово «хао-космос», яке представляє світобудову водночас як деяку систему, і як абсурд. Проте вловити чи вгадати перехід від одного до іншого під силу ніяк не науці, а можливо лише мистецтву. Тому і до постмодернізму мислимо хоч якось підібратися лише через «лазівку» мистецтва, причому саме постмодерністського. Або, точніше, через зіставлення постмодерного з модерністським» (Затонський, 2000: 253–254).

Мета статті: окреслити суттєві характеристики основних напрямків постмодернізму у візуальному мистецтві, щоби уявити його стилістику.

Виклад основного матеріалу. Концепція постмодернізму як культури нового художнього змісту, а зовсім не занепаду й вичерпності, сформувалася під впливом філософії постструктуралізму і деконструктивізму (Р. Барт, Ж. Дерріда, М. Фуко, Ю. Крістева, Ж. Бодрийяр, Ж. Дельоз). Вперше його концептуальна новизна виявилася наприкінці 1950-х – на початку 1960-х років у США і була пов'язана з формуванням принципу іронічного синтезу минулого і теперішнього, високого і низького у мистецтві та з полімужинністю естетичних смаків. У 1970-х роках постмодернізм означено у країнах Західної Європи концепцією Умберто Еко щодо іронічного прочитання минулого, метамови та психології творчості. З кінця 1970-х років постмодернізм поширюється в країнах Східної Європи. Теоретики постмодернізму Жак Лакан і

Жак Дерріда висунули ідею деконструкції як основного принципу аналізу тексту. Деконструкція ідентична перекоструюванню, а отже, нескінченність світу визначає множинність інтерпретацій, багатозначність, відкритість, рухливість, творче ставлення до традицій. Серед естетичних категорій постмодернізму виокремилися невизначеність, фрагментарність, втрата власного «Я», відсутність канонів, неоднозначність. Різноманітність тенденцій, напрямків і течій постмодернізму у візуальному мистецтві відобразила специфічність художнього процесу, у якому домінували прийоми колажу, імагінаційних образів та імерсії.

Колаж дозволяє митцям поєднувати різні елементи, текстури та зображення з різних джерел для створення нових, незвичайних комбінацій, що передають певний зміст та викликають певні емоції. Колаж може приймати різні форми та стилі, від абстрактного до реалістичного, від сюрреалістичного до декоративного.

Імагінаційні образи дозволяють розширити межі можливого для вираження творчої візії митця через створення уявних світів на основі несподіваних асоціацій, використання метафор і фантазій, що відображають складні емоції й переживання, химерні ситуації, вигадані створіння й персонажі.

Імерсія – це досвід занурення у контекст мистецтва, коли глядач/читач стає частиною мистецького твору завдяки використанню різноманітних технологій – віртуальної або доповненої реальності, звукових ефектів, інтерактивних інсталяцій та перформансів.

Символами переходу від модернізму до постмодернізму у візуальному мистецтві стали роботи у стилі поп-арт. Приміром, використана Енді Ворголом техніка серійності у зображеннях персонажів і сюжетів масової культури, та великоформатні колажі Джеймса Розенквіста, які поєднували елементи реклами, поп-культури, політики, відображаючи розмаїття й хаос сучасного світу. Загалом до постмодернізму відносять поп-арт, концептуальне мистецтво, фотореалізм (гіперреалізм), новий реалізм, неоекспресіонізм.

Мистецький напрям і художній стиль поп-арт сформувався у 1950-х–60-х роках в Сполучених Штатах Америки та Великій Британії. Жан-Франсуа Ліотар вважає, що саме живопис поп-арту після часів авангарду став головним носієм нових ідей піднесеного у сучасному мистецтві (Lyotard, 2004: 107–119).

До художників поп-арту належать Енді Воргол, Рой Ліхтенштейн, Клас Ольденбург, Роберт Раушенберг, Джеймс Розенквіст. Енді Воргол зна-

менитий яскравими іконами поп-арту, зокрема, портретами знаменитостей (Воргол, 1968). Рой Ліхтенштейн знаний імітацією коміксів (Ліхтенштейн, 1962). Клас Ольденбург звісний публічними інсталяціями великих м'яких скульптур-копій повсякденних предметів (Ольденбург, 1962). Роберт Раушенберг відомий застосуванням технік колажу та асамбляжу (Раушенберг, 1963). Джеймс Розенквіст відомий створенням імагінаційних образів (Розенквіст, 1964).

Стиль поп-арт не містить складних концептуальних ідей. Його розквіт збігся з поширенням телебачення, глянцевого журналізму і початком епохи масового споживання. Гламур, мінімум деталей, максимум кольору – невід'ємні риси стилю поп-арт. Цей стиль здатний вражати, захоплювати, чіпляти увагу глядача. Насичені кольори і незвичайні форми наповнюють простір енергією, а повторюваність елементів задає тон і ритм сучасного життя.

Концептуальне мистецтво засноване на деконструкції того, що робить витвір мистецтва «мистецтвом», котре покликане протистояти тим, хто його переглядає, та щоб спровокувати суперечку. Концептуально такі витвори стверджують, що мистецтво не проявляється із внутрішнього змісту самого об'єкту, а створюється глядачем, який оглядає й аналізує його. Концептуалізм визнає існування концептів як особливої форми пізнання дійсності, що об'єднує процес творчості і процес його дослідження. Твори концептуального мистецтва не мають функціонального призначення і реалізуються як чистий художній жест, вільний від будь-якої пластичної форми, демонструючи лише можливість виникнення мистецтва. Концептуалізм втілюється в самих різних формах – від фотографії або креслення, до розгорнутих інсталяцій і тривалих у часі перформансів. Середовище, у якому демонструються твори концептуалізму і частиною якого вони є, – це вулиця, дорога, поле, ліс, гори, морське узбережжя тощо. Тривимірний об'єкт, інсталяція, акціонізм, перформанс – основні способи реалізації концепту. Форми і слова, позбавлені сенсу, або мовчання і пустота простору – це ті засоби, через які концептуалісти намагаються відзначити можливість існування в культурі просторів, вільних від ідеології. Безцільна гра, як важливий компонент концептуального мистецтва, активізує життя і підтверджує людське існування. Адже «мистецтво як ідея» виникає й існує тільки як продукт людського життя.

Класикою концептуалізму стала композиція Джозефа Кошута «Один і три стільці», яка зображує сам стілець, його фото і статтю з тлумачного

словника щодо терміну «стілець» (Кошут, 1965). Концептуальні твори художника-акціоніста Іва Кляйна теж залишили яскравий слід у сучасному мистецтві. Саме у його творчості зароджується перформанс та концептуалізм. Будучи провідним митцем французького художнього руху *Nouveau Réalisme* (Новий реалізм), він створив знамениті монохромні полотна, котрі отримали високу оцінку за використання одного-єдиного як основного кольору – синього, що став відомий як *International Klein Blue* (ІКВ). Ів Кляйн знаний сміливими експериментальними техніками. Це роботи, у яких він послуговувався оголеними жіночими моделями як живими пензлями, покриваючи їх синьою фарбою й лицюючи полотнами для створення зображення. Цей різновид робіт художник назвав антропометрією (Кляйн, 1962).

Постмодерний фотореалізм (або гіперреалізм) пов'язаний з імітацією фотографій. Термін «фотореалізм» запропонував арт-дилер Луї Майзель. Слід зауважити, що «фундаментальна концепція гіперреалізму, також відомого як фотореалізм, полягає в тому, щоб створити скульптуру або картину, яка виглядає як фотографія. Іноді у таких роботах вражає те, що художник може ідеально передати навіть найдрібніші деталі зображення» (Jose Art Gallery, 2024). Оригінальним фотореалістом визнано Бена Шонцайта, відомого картинами неперевершеної досконалості. Використання аерографа та поліестерового полотна дозволило художнику створити ідеально відтворені реалістичні композиції (Шонцайт, 1975). У стилі фотореалізму працювали також художники Роберт Бехтл, Чарльз Белл, Ральф Гоїнгс, Чак Клоуз.

Мистецтво фотореалізму Роберта Бехтла, зосереджене на сценах повсякденного життя і прагне перетворити буденність на захоплюючу, магічну ауру (Bechtle, 1968). Чарльз Белл створив роботи, темою яких стали вінтажні іграшки, що привносили у буденність мальовничу велич і дивовижність (Белл, 1973). Ральф Гоїнгс відомий своїми надміру скрупульозними зображеннями у навмисне об'єктивній манері (Гоїнгс, 1965). Візуальний художник-портретист Чак Клоуз створив масові фотореалістичні та абстрактні автопортрети та портрети інших людей (Клоуз, 1968).

Новий реалізм кінця ХХ століття здійснює повернення до реалізму та репрезентації повсякденності, але з новими підходами і поглядами на сучасність. Використовуючи різноманітні художні техніки і матеріали, художники нового реалізму об'єкти звичайного життя перетворюють на мистецькі об'єкти та інсталяції. На думку найвідомішого митця нового реалізму Демієна Хьорста,

«Мистецтво – це завжди винахідництво, і ми всі відчайдушно прагнемо винайти краще майбутнє та винести урок з минулого» (Хьорст, 2009). Творчість Демієна Хьорста – інсталяції, скульптури, живопис, малюнки – це спроба зруйнувати кордони між мистецтвом, наукою та поп-культурою. У квітні 2009 року PinchukArtCentre представив виставку «Реквієм» – величну ретроспективу творчості Демієна Хьорста від початку 1990-х років до сьогодення, що виявила усю різноманітність арт досвіду митця. Хьорст досліджує напруженість і невизначеність, як основу людського досвіду. Кохання, бажання, віра та боротьба життя зі знанням про смерть митець досліджує нетрадиційним і несподіваним способом. За словами Екхара Шнайдера, «у творах Хьорста завжди співіснують конфліктуючі духи високої емоційності та байдужого відсторонення», проте «митцю завжди вдається контролювати потенційний конфлікт між емоційним наповненням та формальною завершеною, навіть у критично гострих творах» (José Art Gallery, 2009).

Неоекспресіонізм сформувався як реакція проти концептуального мистецтва 1970-х років. Митці повернулися до зображення впізнаваних об'єктів, зокрема людського тіла, надмір емоційно використовуючи яскраві кольори. Дженні Севіль – британська художниця, відома своїми масштабними живописними зображеннями оголених жінок, що піддавалися фізичним змінам та втручанням. Вважають, що роботи Дженні Севіль – це «проекти відновлення особистості» Авторка підкреслює, що «Людське сприйняття тіла настільки гостре й пізнавальне, що найменший натяк на тіло може викликати впізнання» (Севіль, 2020). Її

роботи оригінально поєднують інтелектуальне й емоційне. Цікавим є бачення й усвідомлення мисткині щодо сприйняття тіла в історії живопису від Тіціана і Рубенса до Анрі Матісса і Пабло Пікассо.

Висновки. Постмодернізм – це рефлексія унікальності мистецтва, зокрема, його тлумачення, як своєрідної перлини в культурному контексті, яку можна переглядати й переосмислювати у різних аспектах. Як такий, він відкрив нові можливості діалогу візуальних і словесних форм художньої культури. Порівняно зі стилістикою минулого виявив її багатомірність і багатозначність. Постмодернізм видає себе по-різному у мистецтві, філософії та інших сферах культури, проте йому властиві декотрі загальні риси – визнання різноманітності перспектив і тлумачень; багатозначність змісту та його інтерпретацій; еклектика технік, стилів і жанрів; іронія та гібридизація; фрагментарність і трансформація.

Особливого статусу набула категорія «симулякр» як образ відсутньої дійсності, «копія», що не має оригіналу в реальності, репрезентація чогось, що насправді не існує. Категорія прекрасного отримала деструктивний зміст. Його семантика і символіка виявилися у такий спосіб: безсистемність, безладність форми – різомі; асиметричність, алогічність алгоритму – лабіринт; парадоксальність, іронічність естетичного – потворне.

Художні течії постмодернізму виникли на основі, але водночас через власне протиставлення взаємовідношенню «модернізм VS авангардизм», як «заперечення заперечування». Його перехідними формами доцільно вважати поп-арт і концептуалізм, а власне постмодерністськими – фотореалізм (гіперреалізм), новий реалізм та неоекспресіонізм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белл, Ч. Роботи. https://arhive.com/uk/artists/8622~Charl'z_Bell/works (дата звернення: 20.04.2024).
2. Воргол, Е. Твори. <https://www.wikiart.org/uk/endi-vorgol> (дата звернення: 20.04.2024).
3. Гоїнгс, Р. Твори. <https://www.wikiart.org/uk/ralf-goyings> (дата звернення: 20.04.2024).
4. Еко, У. Ім'я рози. Нотатки на полях «Імені рози». Постмодернізм, іронія, цікавість. Харків: Фоліо, 2021. <https://www.yakaboo.ua/ua/im-ja-rozi-2338820.html> (дата звернення: 20.04.2024).
5. Затонський Д. В. Модернізм і постмодернізм: Думки про одвічне коловертання витончених і невитончених мистецтв. Харків: Фоліо, 2000. 256 с. <https://d.eruditor.link/file/1376682/> (дата звернення: 20.04.2024).
6. Картини у стилі фотореалізму. José Art Gallery. <https://joseartgallery.com/uk/painting/photorealism-hyperrealism> (дата звернення: 20.04.2024).
7. Клоуз, Ч. Твори. <https://www.wikiart.org/uk/chak-klouz/all-works> (дата звернення: 20.04.2024).
8. Кляйн, Ів. Твори. <https://www.wikiart.org/uk/iv-klyayn> (дата звернення: 20.04.2024).
9. Кошут, Дж. Роботи художника. https://arhive.com/uk/artists/84513~Dzhozef_Koshut (дата звернення: 20.04.2024).
10. Ліхтенштейн, Р. Твори. <https://www.wikiart.org/uk/roy-likhtensheteyn> (дата звернення: 20.04.2024).
11. Ольденбург, К. Твори. <https://www.wikiart.org/uk/klas-oldenburg> (дата звернення: 20.04.2024).
12. Раушенберг, Р. Твори. https://artsandculture.google.com/entity/m01sj_s?hl=uk (дата звернення: 20.04.2024).
13. Розенквіст, Дж. Твори. <https://www.wikiart.org/uk/dzheyms-rozenkvist/all-works/text-list> (дата звернення: 20.04.2024).
14. Севіль, Дж. Твори мистецтва. <https://gagosian.com/artists/jenny-saville/> (дата звернення: 20.04.2024).
15. Хьорст, Д. «Реквієм». <https://pinchukartcentre.org/ua/exhibitions/8826> (дата звернення: 20.04.2024).
16. Шонцайт, Б. Твори. <https://www.artsy.net/artist/ben-schonzeit> (дата звернення: 20.04.2024).

17. Bechtle, R. Photorealist Painter of the Everyday Middle Class, Dies at 88. <https://www.kqed.org/arts/13886895/robert-bechtle-photorealist-painter-of-the-everyday-middle-class-dies-at-88> (дата звернення: 20.04.2024).
18. Jauss, H. R. Studien zum Epochenwandel der aesthetischen Moderne, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1989. https://www.zvab.com/servlet/BookDetailsPL?bi=31290587555&searchurl=an%3Dhans%2BRobert%2Bjauss%26sortby%3D20%26tn%3Dstudien%2Bepochenwandel%2B%25E4sthetischen%2Bmoderne&cm_sp=snippet-_srp1-_title1
19. Lyotard, J.-F. Anamnesis Of the Visible/ *Theory, Culture and Society, Vol. 21(1)*, 2004. С. 107–119. <https://doi.org/10.1177/0263276404040483>
20. Massumi, B. A Shock to Thought: Expression after Deleuze and Guattari. London and New York: Routledge, 2002. https://monoskop.org/images/8/85/Massumi_Brian_ed_A_Shock_to_Thought_Expressions_After_Deleuze_and_Guattari.pdf

REFERENCES

1. Bell, Ch. (1973). Tvory. [Works]. https://arhive.com/uk/artists/8622~Charl'z_Bell/works (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
2. Vorhol, E. (1968). Tvory. [Works]. <https://www.wikiart.org/uk/endi-vorgol> (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
3. Hoinhs, R. (1965). Tvory. [Works]. <https://www.wikiart.org/uk/ralf-goyings> (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
4. Eko, U. (2021). Imia rozy. Notatky na poliakh «Imeni rozy». Postmodernizm, ironiia, tsikavist. [The name of the rose. Notes in the margins «Names of Roses». Postmodernism, irony, curiosity]. Kharkiv: Folio. <https://www.yakaboo.ua/ua/im-ja-rozi-2338820.html> (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
5. Zatonskyi D. V. (2000). Modernizm i postmodernizm: Dumky pro odvichne kolovertannia vytonchennykh i nevytonchennykh mystetstv. [Modernism and postmodernism: Thoughts on the eternal rotation of sophisticated and unsophisticated arts.]. Kharkiv: Folio, 256 s. <https://d.eruditor.link/file/1376682/> (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
6. Kartyny u styli fotorealizmu. José Art Gallery. <https://joseartgallery.com/uk/painting/photorealism-hyperrealism> (date of access: 20.04.2024) [in Ukrainian]
7. Klouz, Ch. (1968). Tvory. [Works]. <https://www.wikiart.org/uk/chak-klouz/all-works> (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
8. Kliain, Iv. (1962). Tvory. [Works]. <https://www.wikiart.org/uk/iv-klyayn> (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
9. Koshut, Dzh. (1965). Roboty khudozhnyka. [Works of the artist]. https://arhive.com/uk/artists/84513~Dzhozef_Koshut (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
10. Likhtenshtein, R. (1962). Tvory. [Works]. <https://www.wikiart.org/uk/roy-likhtensheteyn> (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
11. Oldenburh, K. (1962). Tvory. [Works]. <https://www.wikiart.org/uk/klas-oldenburg> (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
12. Raushenberh, R. (1963). Tvory. [Works]. https://artsandculture.google.com/entity/m01sj_s?hl=uk (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
13. Rozenkvist, Dzh. (1964). Tvory. [Works]. <https://www.wikiart.org/uk/dzheyms-rozenkvist/all-works/text-list> (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
14. Sevil, Dzh. (2020). Tvory mystetstva. [Artworks]. <https://gagosian.com/artists/jenny-saville/> (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
15. Khorst, D. (2009). «Rekviem». [«Requiem»]. <https://pinchukartcentre.org/ua/exhibitions/8826> (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
16. Shontsait, B. (1975). Tvory. [Works]. <https://www.artsy.net/artist/ben-schonzeit> (date of access: 20.04.2024). [in Ukrainian]
17. Bechtle, R. (1968). Photorealist Painter of the Everyday Middle Class, Dies at 88. <https://www.kqed.org/arts/13886895/robert-bechtle-photorealist-painter-of-the-everyday-middle-class-dies-at-88> (date of access: 20.04.2024).
18. Jauss, H. R. (1989). Studien zum Epochenwandel der aesthetischen Moderne, Frankfurt am Main: Suhrkamp. https://www.zvab.com/servlet/BookDetailsPL?bi=31290587555&searchurl=an%3Dhans%2BRobert%2Bjauss%26sortby%3D20%26tn%3Dstudien%2Bepochenwandel%2B%25E4sthetischen%2Bmoderne&cm_sp=snippet-_srp1-_title1
19. Lyotard, J.-F. (2004). Anamnesis Of the Visible/ *Theory, Culture and Society, Vol. 21(1)*, 107–119. <https://doi.org/10.1177/0263276404040483>
20. Massumi, B. (2002). A Shock to Thought: Expression after Deleuze and Guattari. London and New York: Routledge. https://monoskop.org/images/8/85/Massumi_Brian_ed_A_Shock_to_Thought_Expressions_After_Deleuze_and_Guattari.pdf